

Процес формування громадянського суспільства та громадські ініціативи сьогодення

Олена Комова, доцент кафедри політичних наук і права (ORCID: 0000-0001-6689-5140)

Київський національний університет будівництва і архітектури, проспект Повітряних Сил, 31, Київ, Україна, 03037

АНОТАЦІЯ

Охарактеризовано поняття, форми та механізми співвідношення інститутів громадянського суспільства з інститутами держави. У роботі зазначено, що із трансформацією державного управління до моделі публічного управління значно зростає роль громадянського суспільства. Для забезпечення сталого розвитку та підвищення якості життя громадян сучасна держава може і має залучати до виконання державних завдань та функцій інститути «третього сектору». Проте, такий рівень співпраці, можливий лише в демократичній, правовій державі, де її громадяни не тільки мають забезпечені права та свободи, а й беруть активну участь в управлінні державними справами. У дослідженні зазначено, що в Україні становлення ефективної взаємодії між інститутами громадянського суспільства та державою залежить від якісних змін моделі управління.

Ключові слова: громадянське суспільство; держава; публічне управління; Україна; форми співвідношення; механізми співвідношення.

1. ВСТУП

У Декларації «Про державний суверенітет» 1990 року, Акті незалежності 1991 року, Конституції України 1996 року проголошені засади формування та розвитку громадянського суспільства в нашій державі. Актуальність дослідження з даної проблематики обумовлена взаємозв'язками громадянського суспільства з державою в політичній, економічній, соціальній та культурній сферах, а курс України до євроінтеграції вимагає вдосконалення правових засад його розвитку. На сьогодні гостро постала проблема виробити критичний підхід до оцінки історичних процесів в Україні та визначити перспективні засади розвитку нашої держави. Ще давньокитайська політична доктрина сформулювала думку про те, що жодна влада не зможе втриматись без довіри народу. Отже, без ініціативи народу можливості влади є обмеженими. Тому, влада має сприяти встановленню громадянського суспільства, тобто такої системи, що взаємодіє у межах права вільних і рівноправних громадян держави, їх добровільно сформованих об'єднань, котрі знаходяться у взаємовідносинах солідарності та конкуренції, поза безпосереднім втручанням держави, що покликана створювати умови для їх вільного розвитку [1, с. 27-28]. Розбудова громадянського суспільства передбачає роздержавлення суспільних інститутів, зменшення на них державного впливу. Україна наразі є перехідним суспільством, що, з одного боку, зміцнює регулювальну роль держави, а, з іншого боку, підкреслює необхідність наукових розробок щодо визначення шляхів перетворення держави на правову, а перехідного суспільства на громадянське.

2. МЕТА РОБОТИ

Є висвітлити процес формування громадянського суспільства, а також проаналізувати громадські ініціативи сучасності.

3. ОСНОВНА ЧАСТИНА

Як відомо, громадянське суспільство являє собою високий рівень стану соціальної системи, що навіть вкрай розвинених демократій не є раз і назавжди досягнутим станом. Процес формування громадянського суспільства є завжди динамічним і потребує громадських зусиль для його підтримки і відтворення в нових формах. У

державих з розвинутою демократією організація громадянського суспільства забезпечується: наданням якісних та економічно ефективних соціальних послуг, які ані держава, ані комерційні організації не можуть забезпечити самостійно, шляхом вироблення інноваційних підходів до забезпечення таких послуг; поширення благодійництва та надання адресної і оперативної благодійної допомоги; участю громадян в ухваленні рішень і, як результат, забезпечення більшої ефективності цих рішень з огляду на врахування інтересів різних соціальних груп; здійсненням громадського контролю за владою та проведення боротьби із корупцією.

Наприкінці XIX і в першій половині XX ст. дискусії щодо відносин особистості і громадянського суспільства вшухли, але в другій половині XX ст. знову актуалізувалося питання про місце держави та особистості щодо громадянського суспільства. З початком процесу демократичної перебудови світового співтовариства в кінці XX ст. загальний інтерес до проблематики громадянського суспільства ще більше зріс. Його наукове дослідження проводиться у невід'ємному зв'язку з проблематикою правової держави. Західні й вітчизняні політологи знайшли принципово нові підходи щодо аналізу названих понять, внаслідок чого політико-правова теорія збагатилася новими положеннями, а саме: громадянське суспільство є основою держави, його становлення відбувається в тісному взаємозв'язку із становленням правової держави; для цивілізованого розвитку обох феноменів необхідно створювати надійний механізм взаємодії та взаємозбагачення; не лише держава, а й інститути самого громадянського суспільства можуть негативно впливати на інші його складові; формування громадянського суспільства є передумовою становлення політичної демократії, обмеження всеохоплюючої ролі держави; певні інститути і феномени водночас належать і до громадянського суспільства, і до правової держави, виконуючи роль необхідної "зв'язки" між ними, і мають вирішальне значення щодо функціонування громадянського суспільства; подальший розвиток дієвих відносин суспільства і держави є гарантією того, що суспільство стане громадянським, держава – демократичною і правовою. Держави з розвинутою демократією, визначаючи роль громадянського суспільства, системно залучають громадян та їх об'єднання до формування та реалізації державної політики. Це дозволяє, по-перше, звільнити державу від реалізації окремих надмірно обтяжливих для неї соціальних завдань із збереженням високих соціальних стандартів для населення; по-друге, забезпечити реалізацію публічно-правових рішень, підвищити їхню якість шляхом

врахування потреб населення [2, с. 3]. З іншого боку, встановлення демократичного режиму не гарантує автоматичного відтворення громадянського суспільства. Між ними відсутня пряма взаємозалежність. Проте, існування громадянського суспільства завжди гарантує відтворення процесів демократизації. Авторитарний спосіб здійснення політичної влади в Україні гальмує процес розвитку громадянського суспільства, що виявляється у формуванні політичних партій під конкретну посадову особу, участь у парламентських чи президентських виборах; лобювання корпоративних інтересів або інтересів бізнесу; переорієнтація ідеології партій в залежності від ситуації в суспільстві. За часів незалежності взаємовідносини влади та інститутів громадянського суспільства перейшли на якісно новий рівень – рівень партнерства.

Партнерська взаємодія влади та громади, її інститутів у процесі розвитку громадянського суспільства в Україні [4] має будуватися на таких основних принципах:

національна правова система стимулює ініціативу індивідуумів чи груп осіб щодо створення громадянських організацій;

усі інститути громадянського суспільства мають право на свободу вираження поглядів;

інститути громадянського суспільства з правосуб'єктністю мають ті самі можливості, які загалом має решта юридичних осіб, підлягають тим самим адміністративним, цивільним і кримінальним зобов'язанням і санкціям, які взагалі можуть бути застосовані до них;

будь-яка дія (чи бездіяльність) органу державної влади, яка негативним чином впливає на формування демократичного громадянського суспільства, має бути оскаржена у незалежному і неупередженому суді.

Без держави немає громадянського суспільства, без останнього неможлива повноцінна правова держава. Вони є сторонами одного цілісного цивілізованого суспільного буття. Стан демократії у сучасному суспільстві значною мірою визначається існуванням системи незалежних від держави самоврядних об'єднань суверенних індивідів і вільно встановлених зв'язків між ними – громадянського суспільства. Сформоване на засадах плюралізму, толерантності, лібералізму, воно спроможне протистояти антидемократичним тенденціям з боку держави, так і анархізму окремих індивідів, домагатися оптимальшого здійснення демократичного врядування.

Так, ще у 2012 році Державна служба молоді та спорту України окремим наказом оголосила конкурс проектів, розроблених всеукраїнськими молодіжними та дитячими громадськими організаціями з метою їх фінансової підтримки. Натомість, не є секретом, що отримати фінанси громадським організаціям вкрай важко, і не тільки через брак коштів та наявність корупційних схем [3, с. 56]. Впровадження в реальну практику роботи органів влади процесу проведення співпраці з громадськістю через постійні консультації – складне і тривале завдання. Успішною ця робота буде лише тоді, коли постійний конструктивний діалог стане частиною корпоративної культури як органів державної влади, так і громадськості. Сьогодні результати досліджень «поведінки» цих двох груп (влади та громадськості) демонструють, з одного боку, різний рівень культури кожної з них залежно від ситуації та проблеми, а з іншого – різне ставлення й очікування від впровадження механізмів громадської участі, особливо громадського моніторингу функціонування та діяльності влади. Громадськість повинна розуміти, що свої пропозиції владі треба формулювати кваліфіковано з урахуванням можливостей держави та можливо давати конкретні рекомендації щодо відповідних заходів державних структур. Влада ж повинна усвідомити, що всі її рішення мають бути доступні громадськості від етапу підготовки до

моніторингу виконання та притягнення до відповідальності тих, хто ці рішення не виконує. Для корекції процесу формування взаємодії з позицій корпоративної культури необхідно проводити регулярні зустрічі, бути у постійному партнерському контакті з двома цільовими групами: органам державної влади, органам місцевого самоврядування з одного боку та інститутам громадянського суспільства – з іншого. Важливим етапом зміцнення громадянського суспільства в Україні безумовно можна вважати затвердження стратегії державної політики сприяння його розвитку [5]. Стратегія розроблена з метою реалізації конституційних прав і свобод громадянина та громадських організацій, приведення у відповідність з європейськими стандартами національного законодавства щодо діяльності інститутів громадянського суспільства, зокрема в частині спрощення процедур їх реєстрації, забезпечення їх функціонування, сприяння розвитку місцевої демократії. Документ адаптовано до фундаментальних міжнародних актів, а саме: Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права тощо.

4. ВИСНОВКИ

Таким чином, зазначимо, що ухвалення Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та Закону про доступ до інформації саме по собі не робить владу більш прозорою – будь-яка адміністрація завжди чинитиме опір при спробах громадськості зробити відкритими державні справи та архіви. Але у разі зусиль громадянського суспільства та належного застосування цих нормативних актів – це надійний механізм, що змушує владу звикнути до контролю, забезпечувати функціонування громадських організацій, бути відкритою і дієвою. Проблема взаємодії держави і громадянського суспільства, як свідчать історичні джерела та практика сьогодення, є актуальною та ключовою у житті не лише України, але й будь-якої держави. Тільки завдяки громадській ініціативі, активної участі громадських організацій у державних справах та відповідальності влади перед суспільством може відбуватися процес розбудови демократичної країни та розвинутого громадянського суспільства.

Список літератури

- [1] Барматова С. П. Громадянське суспільство в Україні: тенденції та загрози. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2012. № 1. С. 27–29.
- [2] Єрмолаєв А. В., Горелов Д. М., Корнієвський О. А. та ін. Доповідь про стан розвитку громадянського суспільства в Україні. К. : НІСД, 2012. 48 с.
- [3] Казакевич О. Історичні аспекти формування громадянського суспільства на українських землях та громадські ініціативи сьогодення. *Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи* : колективна монографія Острог : ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. С. 48-62.
- [4] Сурмін Ю. П. Взаємодія органів державної влади з інститутами громадянського суспільства. Київ : НАДУ, 2011. 388 с.
- [5] Указ Президента України від 24 березня 2012 року №212/2012 «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні». Офіційне Інтернет-представництво Президента України URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212/2012#Text>.